

D. R. Popescu

CĂDEREA ÎN REAL

Geniul lui Liviu Rebreanu poate transforma o posibilă anecdotă semănătoristă într-o tragedie absurdă. În „Proștii”, niște țărani ardeleni se trezesc cu noaptea în cap și pornesc spre o gară – loc sacru! – unde trebuie să aștepte trenul – vehiculul civilizației triumfătoare! – ce-i va duce spre un nou viitor! Ajung primii la locul sfințit de preoți și de noua cucerire a științei și tehnicii, înfrigurați – și rămân înfrigurați și cu buzele umflate și când marele vehicul pe roți metalice, după ce oprește în stație, pleacă, pufăind, fără ei, cei încurcați în propria lor neadaptare la ceasul timpului în care se aflau!

Citită și într-o altă cheie, schița „Proștii” propune, cu multe decenii înainte de Godot, marea Așteptare, în răscrucea timpurilor, a ieșirii din peștera unei istorii inferioare – și ratarea mântuirii... Godot nu vine, dar mașinăria cu aburi parcă divini vine în gara din Ardeal – și pleacă fără ca să schimbe nimic în viața celor ce-au așteptat-o cu o evlavioasă speranță!

Dumnezeul lumii moderne – mașina! – ce se deplasează atotputernică, rulând pe șine de oțel, nu are, desigur, nici o asemănare aparentă cu duhul cristic așteptat să coboare, izbăvitor, din ceruri, într-o răscruce, de cei patru posibili evangheliști bâlbâiți ai Domnului Beckett! Dar, în fond, discrepanța dintre ideal și realitate este la fel de tragică, în comicăria ei absurdă!...

Dar drama absurdă a omului o găsim nu doar la niște anonimi, precum sunt „proștii” lui Rebreanu, și nu doar la cei patru posibili apostoli care-l așteaptă pe Dumnezeu în piesa irlandezului francez! Drama – ce dramă? – tragedia aceasta o întâlnim și în lumea înaltă a celor

puternici: regele Lear are tot ce-i trebuie. Nu așteaptă nimic de la nimeni – nici măcar de la Dumnezeu! – e un monarh atotputernic, respectat, care, într-o clipă de supremă înțelepciune, vrea să renunțe – și chiar renunță! – la însemnele sale regale pentru a-și trăi bătrânețea într-o beatitudine pură, aflată dincolo de sacerdoțiul militar și politic al puterilor regale. Convingerea sa este atât de vie că a construit un regat magnific – o cetate ideală! – încât nici măcar o clipită nu-și dă seama că între puterea abstractă a ideilor despre forța regalității și realitatea concretă a vieții în scurt timp se va căsca o frântură irecuperabilă!... Căderea regelui Lear din cerurile înalte ale sacrelor sale idei în labirintul troglodit al realităților este ireversibilă! Lear se pierde într-un fel de labirint deschis, la vedere, în care nu mai există, ca în mitologie, capcane insurmontabile – și nu mai există nici o matematică enigmatică a unui monstru necunoscut, greu de învins! Lear se află în fața unui labirint cristalin, clar, banal, construit nu doar de niscaiva străini necunoscuți, sau de dușmani, nu!... Monstruoasa locație – poftim de vezi! – este edificată chiar de primele sale două odrasle adorabile – care pun astfel în evidență absurditatea codului genetic, absurditatea condiției umane și ridicolul atotputerniciei regale...

Regele Lear trăiește tragedia ceasurilor negre ale inimii sale, apostolii ratați ai lui Godot învață și ei desertăciunea mântuirii, iar proștii lui Rebreanu nu-și întrevăd locul în această lume în care eșecul adaptării la o nouă certitudine seamănă pur și simplu cu un fel de neant ridicol și incurabil.

Joi, 22 Martie, 2009

ISTORIA SE BÂLBÂIE

Lumea rurală, răscolită de nedreptăți sociale, devine în romanul lui Liviu Rebreanu scris în Valea Mare, o entitate umană ce nu-și mai poate controla forțele. Istoria se bâlbâie.

Umanismul nu mai putea fi altceva decât suprimarea orânduirii statale criminale. Nu mai exista un centru al lumii, sacru. Țara era descentrată. Societatea – desfigurată. Toate valorile morale, religioase, arhaice par dislocate din cauza mizeriei, dreptatea e răsucită, vânzolită... Geografia mitică a satului românesc, spațiu

al iubirilor de tip semănătorist se pulverizează. „Răscoala” pune o lespede grea peste tradiția idilismului semănătorist.

Corurile din tragediile bătrânilor greci au premers apariția tumultului individual al personajelor, au clamat rătăcirile istoriei, intrigile sângeroase, punând mereu în lumină încercarea ființelor umane de a înțelege măcar cât de cât teroarea Ursitei.

Contextul istoric este aproape mereu fundamental. Sigur că sosirea lui Ulise în Ithaca, după ce luptase în războiul troian și rătăcise peste mări douăzeci de ani, nu

poate fi extrasă din acest context... Sigur că nu poți izola războiul de la Salamina de laudele aduse de perși elenilor care i-au învins! Sigur că nu poți vorbi de vârtejul apocaliptic din „Răscoala” fără să ții cont de anul 1907! Geniul marilor autori ține cont de înțelegerea naturii umane chiar și în contextele sociale și politice în care răspunsurile în fața vrăjmășiei istoriei sunt dificil de dat! Omul fiind măsura tuturor lucrurilor este firesc să le acordăm tuturor fapturilor vii importanța pe care viața le-o acordă, viața fiind un lucru în sine, care – se știe, nu? – trebuie respectat. Dar nu trebuie nici să cădem în greșeala de a nu ține cont de perspectivele diferite și, desigur, subiective, ale actanților aflați în varii conflicte!

Revenind la „Răscoala”, ar mai trebui să spunem că sunt destule anotimpuri în care deciziile asupra normelor morale și a legilor statale nu se iau de oameni – oamenii! – și nici măcar de evenimente, vezi, Doamne, cosmice, ci de scârbavnice evenimente economico-politice, aflate în frenezii matematice de ghiftuire... Astfel că existența pe care oamenii și-o construiesc iese de sub controlul acestor frenezii isterice – și intră într-un fel de mișcare browniană incontrolabilă. Ca în „Răscoala”.

Asta – ca să nu mai facem vorbire despre rasa melodramatică a regilor-păpușari pețitori din Ithaca, sau de rasa tragică, în general, a elenilor de pretutindeni, peste care Soarta era regină – și pentru care inadaptarea la dictatura Ursitei aducea la rampă atâtea depresii pline de urlete de durere, semne ale nefericirii de care, totuși, puțini dintre cei în cauză erau conștienți.

Astfel că în tragediile bătrânilor greci Corul – Corurile luau locul personajelor și exprimau natura rațională a oamenilor – ca un fel de tribunal al rațiunii! – exprimau, de asemenea, bălbâielile doctrine ale fericirii lor, impulsurile și emoțiile obscure, nu de puține ori sângeroase, destrăbălările inimii, sau suspendarea oricăror judecăți, suspendare datorată îndoielilor multiple ce duc, de obicei, la îndoiala produsă de propriile îndoieli – fapt pe care îl vom mai întâlni, peste veacuri, și în structura complexă a prințului Incertitudinilor, Hamlet.

Ne place să credem că în „Răscoala” îl întâlnim în primul rând pe cronicarul teatral Liviu Rebreanu, pe dramaturgul atâtor piese scrise și pierdute, Liviu Rebreanu, pe cunosătorul grozav al culturilor clasice, pe romancierul conștient de alterarea istoriei și de punerea bălbâielilor ei în lumină nu prin personaje mai mult sau mai puțin împlinite, ci prin vocile unor entități ce întrupau, precum în energiile Corurilor de altădată, energia Corurilor din 1907, coruri ce arătau că răscolății își pierduseră toate orizonturile și nu mai credeau în nimic!... Corurile diverselor categorii umane fac din „Răscoala”, după noi, cel mai modern roman scris de Liviu Rebreanu. Corurile se înfruntau uneori sângeros, alteori atroce – precum în scenele în care corul puterii statale, corul armatei împlinea o catastrofă istorică, măcelărind corul țăranilor înrobiți. Ispitiți de utopia ridicolă a dreptății pe care o înfăptuiesc – utopie cu care parcă au fost hipnotizați! – ei, cei din corul Puterii, cei, de fapt, ieșiți din stirpea țăranilor pe care i-au masacrat, ilustrau tragedia unei țări fără

Sfântul Arhanghel Mihail

conducători, sau cârmuită de niște pospăiți pentru care singura religie – milenară, firește! – era crima legalizată și hoția nerușinată!

Alienarea absurdă a speranței divine civilizatorii, alienarea timpului orb al civilizației mântuitoare, ce vine, vine, vine, dar trece pe lângă prostime ca și cum nici n-ar fi existat, răscolirea instinctelor bestiale și răscoala conștiințelor necoagulate într-o țară mai putredă decât Danemarca, așa cum arăta în 1907 eterna și frumoasa Românie, prădată de toate intemperiiile politice ce-au traversat-o și de toate coalițiile hoților și criminalilor autohtoni, arată, în oglinda magică a lui Liviu Rebreanu, în care odiosul înflorește în toată plenitudinea sa, precaritatea condiției umane din idilicul spațiu absurd carpato-danubiano-pontic.

De ce-am scris aceste vorbe despre „Proștii” și „Răscoala”? Pentru că și proștii ardeleni și răscolății din Sud sunt la fel: ei reprezintă magistral eșecul prezentului și al viitorului!

Aceste cuvinte prilejuate de lansarea cărților prozatorului, criticului și prietenului nostru al tuturor, domnul Gheran, sunt de fapt un omagiu adus omului Gheran, cel care a pus în discuție Universul Rebreanu, în care dreptatea, egalitatea și morala creștină nu au nici o legătură cu istoria.

Joi, 12 Martie, 2009